

COMENTARI D'UN LLIBRE ANTIC DEL SEGLE XIV

per Maria Albareda Vidal

No és pròpiament «un llibre». És un inventari dels béns que deixà a la seva mort un habitant de la vila de Santa Coloma de Queralt anomenat «en Gomar». La seva publicació sembla una mena de caprici literari de llibreter curiós -E. Moliné Brasés- que tingué la felicitat idea d'encomanar aquesta feina a la impremta de Barcelona Jaume Vives, amb raó comercial al carrer Muntaner, núm. 22, de Barcelona i en estampa de l'any 1913.

De moment, aquest llibret no sembla res de massa important. L'exemplar que tinc a les mans, consta d'una dotzena de planes d'un paper reforçat -per definició «paper de barba»- però trencat de roig, gairebé com a paper d'estrassa una mica més prim, corrent en aquella època. Té un format de 26,5 x 19 cms. i cobertes bastes d'un color verd descolorit, de baixa qualitat, sense interès ni aparença.

Que en feia de temps que el manteníem arraconat, pensant que un dia o altre li arribaria l'hora! Prou havia provat de fer-ho, però sempre me n'havia fastiguejat, deixant-lo de banda a causa de les menudes i atapeïdes lletres. Cosa insòlita, perquè un llibre antic és temptador sempre.

El primer impuls va ser llegir el pròleg. I després de les primeres ratlles, ja no fou possible abandonar-lo més. Les campanades de mitja nit van tocar a orelles sordes.

El pròleg que el llibreter col·loca en primer terme, ja és el primer «ganxo» que et fa oblidar mirar el rellotge i la finestra coberta de nit.

Perquè el lector s'adoni de seguida com «tira» un ganxo d'aquesta naturalesa, transcriurem uns paràgrafs de l'editor, que encapçalà així un treball que és com aquell anell o agulla de pit antic i una mica rònc que es troba impensadament en un racó de calaix dintre una capsa oblidada.

Veuràs, lector, com la temptació t'arrossega.

PRÒLEG

Inventari den Gomar de Santa Coloma de Queralt (segle XIV)

Per contribuir al total descobriment de la llengua catalana y pera retornarli els materials perduts en la llarguissima decadencia, és perque publiquem alguns inventaris d'objectes, escrits en els segles en que el català posseint plenament la general ideologia propia aplicada a totes les coses, may defallia al nombrar-les ni s'acullia als vicis comuns llingüistics com són el barbarisme, el neologisme o l'arcaisme. La nostra llengua era plena de vocables y rica de matiços y avuy fretura de les dues coses quedant ben pobra y desnodrida si li treyem les gales forasteres

ab que molts de sos conreadors la arrangen a corre-cuita per donarli vistoses apariències. Hem d'acudir als vells documents, sien o no literaris, per descobrir els elements perduts de la biologia llingüística catalana, no precisament per aplicar-los novament en sa crúa literalitat, sino per invocar-los com a norma de criteri a fi de suplir ab ella 'ls búits que's troben en el nostre lèxich y els que forçosament devem crear en un treball de rigurosa espurgada.

Els vells inventaris ens mostren el llenguatge tal com lo comprenia y parlava el poble, sense l'afectació y artifici del literat, y contenen un lèxic més extens perquè's refereixen no a ideologies sino al conjunt de coses concretes de que se servia usualment el poble. L'estudiós dèu acudir a ells per conèixer el geni d'una llengua que és també el geni del poble que la parla. /... Amb mots profètics i aplicables a tots els temps.

Nota: El «Pròleg» és més llarg, i només n'hem copiat alguns punts més característics amb els quals el lector es podrà ja formar una idea.

Llista de frases amb expressions que figuren en «l'Inventari», curioses i originals, més comprensibles a primera lectura.

Aquí es pot veure, llegint-lo, la mena de vida que menava en un poble una persona que al ser enumerades les seves possessions sembla d'un estament, si no opulent, sí ben folgat en comparació amb el veïnatge de la seva època.

No podem incloure-les totes. En consignem algunes de curioses que poden passar més o menys sense aclariment de diccionari. Al mateix temps podem adonar-nos de la meticulositat expressada per qui tingué la bona pensada de recopilar-lo.*

/../ Una stora rodona de porguar.- Un paner de vergues vell de poch valor.- III. tions de lenya.- Una bota de mena en que ha una somada¹ de vin.- II. bragues e un capell de poch valor.- Una soga de spart.- Una pahela² mijancera.- II. falç de poch valor.- Mija madexa de lana filada burella.- Primo una pastereta.- Item una banca de la dita pastera.- Dos sedassos.- Una ampolla e un barrelet de tinta.- Un ambut de terra.- Una mesura de terra de vendre vins.- Quaix miga liura de candelles de seu.- Unes tovyalletes stretes ab una lista ampla a cascun cap.- Una balda de ferra grossa menys de baldon.- Dos ferraments de poch valor.- Un coltell de fer formes de sabates.- Una canalobra de ferra de poch valor.- Una senalla de cortá oldana ab mig punyó de segon.- Un embut de ferra stanyat de mesurar oli.- Un libret petit de cant de poch valor.- Una senaya squinsada.- Unes sabates grosses ab dues soles.- Un plomay de ploma de pago de poch valor.- Una guilma buida. Una altra guilma nova en que havia III. punyerons de forment podrit.- Una taula de fust menys de

* Per evitar la còpia de tot l'inventari, certament massa extens fer al fi que ens proposem, hem optat per seleccionar-ne les frases que hem considerat més significatives.

¹ càrrega d'un ànimal de bast.

² paella

peus.- Una aljarreta de tenir oli.- Un llibre de spositio de ymnes en paper de pochà valor.- Un misalet de paper de pochà valor.- Unes tovaylles de pochà valor.- Un llibret en preguamin³ del art de cant.- III. capsas de parar a talps.- Una serreta petita.- II. culleres de pintra.- Una cuberta de cuyr de breuiari.- Una canelobra de ferra.- Una pinta de box.- Un guanivet trencat.- Una almaratxe de vidra.- Un forreyat de ferra ab son pany.- Una oleta ab clavells de pochà valor.- Un coffre pintat en que havia IIII. pans de cera nova qui pesaren...(en blanch).- Una touaylola ampla.- II. touaylles en un passol ab moltes listes blaves a cascun cap.- Un troç de toualola de pochà valor.- Una touaylola curta ampla ab algunes obres de seda.- Una coberta de cuxin squinsada.- Un pages⁴.- Una banqueta.- Un mirall.- Un arquibanch de pin en que son les coses següents: VI. cuyeres de stany.- Unes uylleres ab son stotg.- Una capsas de tatxes.- Una olla de terra ab II. anses ab II. onses de salsa.- Unes balances mercals per pesar flors.- Una coberta de coxin.- Una destraleta.- Un coffre encuyrat en que son los bens següents: primo una copa d'argent menys de peus de pes...(en blanch).- Item una gramaya de melines blava folrada de squirofs.- II. caperons lo un de oliueta l'altra fferret de pochà valor.- Una gramaya mesclada folrada de anyins.- XVIII. salpasers de ploma de pago/...

Item en la cambra del dit deffunct foren trobades les robes següents:

Primo una correga de ambust ab dues ciueles e un carner squinsat de pochà valor.- Un libre de paper de gramática appellat mestre guardia.- Unes clementines belles en preguamin scrites de letra bolunyesa ab posts cubertes de pell vermella.- Un cartapas de gramática en paper.- Dos coherns de lectura de tractats en paper de pochà valor.- Una lanterna de fust trencada.- Una ampola mijancera en que havia aygua ardent.- Dues ampoles petites e una copa de vidra.- Una marfegua.- Un matalas de fustani blanch ab listes blaves.- Una lossa per trer oli.- IIII. calses de blanquet squinsades.- Una marsepa ab una cuyera de stany.- Una marsepa de tenir salsa ab una reyell de gingibre e un poch de clavell.- Un liguacap ab una pinta.- Un stotg de uylleres ab II. uyeres.- Un taulel de scachs groch e vermell ab sos scachs.- Un canalobre de paret.- Uns esperons entichs de pochà valor.- Un manil squinsat.- Una cadira gran de studi.- Un lansol de pochà valor de III. teles.- Una cota squinsada blava.- Un sobrellit groch e vermell ab puntes.- Un trespontin de pochà valor.- Un coffin de panses mig.- Un bassin.- Un libre de preguamin de predicaments de aristotil ab cubertes engrutades.- VIII. coherns de paper del ebrart ab sa lectura.- Un mollo de fer platons.- Un libre de paper de appareylar de menjar.- Un coffre pintat de vermell e negre en que eren les coses següents: ././ II. astes per a salpaser de ploma de paguo.- XIII. preguamins entre grans e pochos.- Miga cana de drap vert encerat.- Una branqueta de coral gornit de argent per menjar mores.- Un candeler de ferra per fer candeles de cera.- ././

³ pergami

⁴ peu-dret per penjar-hi el llum. COROMINES, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Curial, Barcelona, 1990.

Item en la casa de la priuada trobam les coses següents:

././ III. bragues de pochà valor.- Dos bacins la un petit l'altra granet.- Un coven de sabates squinsades.- Un orinal de terra.- Una cadira foradada.- ././

Die XX aprilis.- En la cuyna.

././ Un morteret de coure ab sa man.- Una capseta redona de tenir salssa.- II. sitis de seure de pochà valor.- Un morter de fust.- Una banquetta ab IIII. peus de pochà valor.- Entro a mig punyeron de sal.- Un cabassot menys de anses.- Un liguay de fill d'empelomar.- Un compas.- Unes tanelletes poques.- IIII. martellets.- Un guaniuet.- Unes prempses de liguar libres.- Una crasola de coure.- Unambut olier menys de broch.- Un fauson.- Una filosa de fust.- Una olla de terra per tenir mell.- Una casseta pochà ab la coha trencada.- Una citrella oliera en que havia entro mig cortan doli.- Un sellon ensat de terra.- Un aplanador de candeles de cera.- II. morters de pedra.- Una sellona gran verda.- Un orinal ab son stoig.- Un forch days.- Un rayll per raure formatge.- III. pans de cera qui pesan engir de una liura.- ././

Item en la àltre cuyna.

././ Unes manxes de buffar al foch.- Una ratera.- Una concha de aram.- Una pranista de canes.- II. Olles de terra.- ././

Item en la casa pres de la cuyna.

././ Una lossa, un rayll e un tornell de ferra.- Una roda de studi trencada.- Un paleny ab regualisia.- III. carabasses.- Una algerra oliera trencada.- Una ratera.- Una senaya plena de cendra.- VI. fulls de paper de forma maior.- Una destraleta petita.- Un tintaret de plom.- Una guabia.- Un llibret de pregamí de constitucions.- XXXXI. peça de lin adobat.- Un colador.- ././

Item en un graner qui es a la entrada del alberch. II. migeres de forment, ././ Item un poc de saffrà de .III. flors que hauie al troç de la portola que eren quals que .IIII. migeres plantadura.- Una barriscada de barres e de pals.- Un troç de ceruera.- ./ (sic).

No es cregui el lector que amb aquesta llarguissima llista, extreta i copiada de l'original, hàgim donat informació completa de les existències personals i casolanes que pertanyien a en Gomar. N'hem fet una petita tria per donar una idea de l'embalum d'aquestes, però amb la recança de no haver pogut presentar-la completa.

Allò que sí hem fet com a complement d'aquesta interessant informació d'un personatge que en el seu temps -s. XIV- podia considerar-se ric, és el recompte complet dels objectes de «l'Inventari» de Gomar, que sumen en total 1.199 conceptes.

INVENTARI DEN GOMAR DE SANTA COLOMA DE QUERALT (Segle XIV) ==

PUBLICAT PER
E. MOLINÉ Y BRASÉS

1913
IMPRENTA DE JAUME VIVES.—*Muntaner, 22*
BARCELONA

Reproducció de la portada original de l'opuscle estudiat.

Llista d'algunes frases amb mots classificats degut a consulta de diccionari.

Una **somada** de lenya de ascles.

Definició: Càrrega d'un animal de bast.

Mija madexa de lana filada **burells**.

Definició: En gris.

Una **aluda** blancha.

Definició: Pell adobada suau usada per fer guants, bosses, cobertes de llibres.

Una **canadeta** domesquina de vidra de pochà valor.

Definició: Setrill de dir missa.

Una **capida**.

Definició: Vel blanc en forma de caputxa que es posa a l'infant després del bateig.

Una **correga** de ambust ab dues ciueles e un carner squinsat de pochà valor.

Definició: Corretja

Un matalas de **fustani** blanch ab listes blaues.

Definició: Drap de cotó que serveix ordinàriament per a folrar vestits.

Un **manil** esquinsat.

Definició: Drap de cuina, eixugamà o davantal.

Una **stopa** blava oldana.

Definició: Part basta que es separa del lli o del cànem després de pentinar-los.
Drap que es fa amb aquest fil.

Un fasset **burell** menys de mànegues de pochà valor.

Definició: Vestidet de nen de bolquers.

Un altra fasset de blaquet de **senar** de pochà valor.

Definició: No en doble, sense folre.

Una **tribanella** pochà mijancera.

Definició: Trebinella, barrina petita.

Una **plana** petita.

Definició: Ribot per a polir emprat pels mestres d'aixa. «Lligat de plana», el més senzill dels lligats, que dóna teixits d'aspecte llis sense dret ni revés.

Uns **giradors de breuari** de seda de diversos colors.

Definició: Podrien o semblen ser, les cintes que es posen entre els fulls d'un llibre breuari per assenyalar-ne els punts.

Una scudeleta ab un poc de ciurons.

Definició: Una escudelleta amb uns quants cigrons.

Una casseta poch a la coa trencada.

Definició: Vas de metall proveït de mànec que serveix per escudeller, treure vi, etc.

Una canada de poch a valor ab un poch de faues.

Definició: Mesura de líquids. Faves.

.III. pans de cera qui pesan **engir de una liura.**

Definició: al voltant d'una lliura.

Una lossa bromadora.

Definició: Estri de cuina per a escumar el brou.

Un pilon de fust ab una encluseta petita.

Definició: Bloc de ferro acerat sobre el qual es treballen els metalls.

Un spadador.

Definició: Post on es posa el cànem per espadar-lo.

Un petge de lit menys de peus.

Definició: Unes barres que aguanten el lilit.

.III. **cabiroidm** e .II. de roure.

Definició: Biga mitjana i petita.

Una marsepa ab una onsa i mija de vermello e una poch a de **orpiments.**

Definició: Bossa.

Trisulfur d'arsènic, de color groc de llimona usat en pintura, tintoreria, pirotècnia.

Un mollo de fer platons.

Definició: Plaqueta de metall aplicada com ornament a un objecte.

Una almusa negra folrada.

Definició: Esclavina que cobreix el pit i les espatlles i va botonada per davant.

Una **guilma** de borres quasi nous.

Definició: Taleca o sac lleuger que serveix per a tenir o transportar cereals.

Sac de cordill de cànem, resistent, llarg i estret on es posa la pasta d'olives després de mòlta i s'hi trepitja per extreure'n l'oli, ajudant amb aigua calenta.

Unes balances ab son **caleston** de ferra.

Definició: Palanca mòbil que forma part de la balança i que duu penjat un plat en cada cap.

Una **goengua** (trobada goenga en el diccionari) *blanca ab llistes grogues, blaves e vermelles.*

Definició: Flassada amb llistes de colors.

Una **marsepa** (marsapa) *ab una cuyera de stany.*

Definició: Capsa especial per tenir-hi espècies i productes de farmàcia i de confiteria i altres productes delicats.

Un **tenidor** (o **tenidora**).

Definició: Un recipient o suport per sostenir alguna cosa.

Una **berenguera**.

Definició: Un recipient de terra o metall per fer-hi les deposicions.

.III. grasals (trobat greals al diccionari) *de terra e .II. de fust.*

Definició: Plat profund (Variació de dit nom: gresal, graal, grial).

Un **cerbox** (trobat servoix en el diccionari) *de pocha valor.*

Definició: Barret de forma triangular usat pels moros de certa categoria.

PER ACABAR

Han passat molts anys des de la confecció d'aquest llibret, i abans d'arribar on som ara, ja havia aparegut un Pompeu Fabra que posa ordre en la grafia del nostre vocabulari, ric de natural, en adonar-se que el món -i el nostre món català amb ell- evolucionava, emportant-se moltes coses que semblaven perennes.

Fabra materialitza la seva reforma lingüística en un diccionari que fins ara no s'ha millorat, essent la veritable font dels erudits i simpatitzants de les noves generacions que pugen.

Però en aquests moments, lingüísticament confosos, a la llengua catalana li caldria l'aparició d'un nou Fabra que escombrés les veus adulterades d'adaptacions estrangeritzades de manlleu, capaces de sobreposar-se als equivalents genuïns d'arrels ben determinades, de llatinitat autèntica que poden expressar, molt més que els manlleus falsos, allò que volen significar sense necessitat d'haver de recórrer a auxiliars intrusos.

No pretenem pas fer revaldre íntegrament, amb aquesta nostra filosofia «del moment» amb la qual expressem al lector el nostre desacord i el nostre rebuig, expressions que es podrien considerar arcaiques.

Però...i bé: Què? L'arcaisme, en fonètica gramatical, és un equivalent de veus artístiques. Mai la riquesa d'un lèxic que té les arrels ben determinades, s'usi o no en el moment, es pot considerar una falsa veu lingüística, i si no caben, formals i llunyanes com són incloses en els texts actuals perquè l'arcaisme no està de moda o es tolera malament, sí almenys serveix de lliçó per assabentar que existien amb més caràcter, autodefinició i autoritat que algunes «veus» estrangeritzades que ens volen acostumar a oír i veure ocupar un lloc gramatical que no es mereixen ni els pertoca.

Que l'autoacceptació lingüística actual flueixi, és evident. Que se'ns «imposen» unes noves normes -gens acreditades amb raonaments i conceptes gramaticals aptes- ho pots «tocar amb els dits» a més d'absorbir-ho amb els ulls, quan tens a les mans segons quin llibre editat de poc en el qual, a raó d'un premi obtingut o d'una forma propagandística ben estudiada i dirigida, et trobes com perdut en un lèxic absurd, ampul·lós i manllevat dintre una composició exagerada que t'arriba a fastiguejar.

Després d'una mitja lectura d'aquestes -i que s'entengui això que vaig a dir- llegeixes per centèsima vegada *Els sots feréstecs* de Raimon Casellas o els *Drames rurals* de Víctor Català. Lectures que t'omplen i enforteixen la visió del teu país, on hi trobaràs sempre aquell mot que et fascina, que rellegeixes amb delit potser perquè se t'havia oblidat.

Com diu un paràgraf del vell «Pròleg» de «l'Inventari»... /../ *Hem d'acudir als vells documents, sien o no literaris, per descobrir els elements perduts de la biologia llingüística catalana, no precisament per aplicar-los novament en sa crúa literàlitat, sino per invocar-los com a norma de criteri a fi de suplir ab ella 'ls búits que's troben en el nostre lèxich .../../*, prou ric com per assortir-se d'ell mateix.

I per acabar, un darrer comentari: que han quedat moltes expressions per classificar, tot i valer-nos dels millors diccionaris. Ens hem vist impotents per aclarir-ho tot. D'alguns mots, creiem, degut a estar escrits amb una grafia adulterada, se'ns n'ha fet impossible la seva classificació.